

הלכתא למעשה ולמשיחא בדף היומי

מסכת יומא

תוכן

- א. אבוי מסדר מערכה משמיה דגמרא ואליבא דאבא שאול.....1
- ב. סדר התמיד.....2
- ג. מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים.....3
- ד. וסידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי.....4
- ה. ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות ... קודם לדם התמיד.....4
- ו. ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות קודם לקטורת.....5
- ז. וקטורת קודם לאברים ואברים למנחה ומנחה לחביתין וחביתין לנסכין.....6
- ח. ונסכין למוספין ומוספין לבזיכין ובזיכין לתמיד של בין הערבים.....7
- ט. עליה השלם כל הקרבנות כולן.....7
- י. אין מעבירין על המצות.....8
- יא. שלחן בצפון ... ומנורה בדרום ... מזבח ממוצע ועומד באמצע.....11
- יב. עבורי דרעא אטוטפתא אסור היכי עביד מדרעא לטוטפתא.....11
- יג. שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר..... שגיאה! הסימניה אינה מוגדרת.

דף לג.

הלכה למעשה

א. אבוי מסדר מערכה משמיה דגמרא ואליבא דאבא שאול

להלן יבואר בגמ' שצריך להפסיק בהטבת הנרות כל בוקר בין הטבת חמש הנרות להטבת שתי הנרות ולעיל בדף יד. ולהלן בדף לד. מבואר שנחלקו התנאים במה מפסיקים לדעת רבנן מפסיקים בהקטרת הקטורת ולדעת אבא שאול מפסיקים בזריקת דם התמיד.

נחלקו הראשונים הלכה כמי, דעת הרמב"ם ודעימיה¹ לפסוק כחמים ודעת הטור² ועימיה לפסוק כאבא שאול, והמנהג הרווח הוא כדעת הטור³, וכן בסידורים נסדר "אבוי מסדר מערכה משמיה דגמרא ואליבא דאבא שאול"

¹ הלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה ג וכן נראה דעת הסמ"ג קצב

² או"ח מה

³ ב"י שם

הלכתא למעשה ולמשיחא בדף היומי

מסכת יומא

ומשמע שפסקו כן להלכה, וכן דעת רש"י בסוגייתינו נראה כן⁴. ובדיעבד יותא לכו"ע בכל סדר⁵.

ולפיכך כל בוקר לפני תפילת שחרית לאחר שקראו פרשת התמיד טוב לומר אחריה סדר המערכה לפי נוסח זה של אביי ואליבא דאבא שאול.

ומותר לומר "אביי הוה" מסדר סדר המערכה, בלא הפסק בין תיבת אביי להוה, אף על פי שנראה כאומר שם הוי"ה. ומכל מקום טוב יותר שיפסיק מעט בין תיבת אביי לתיבת הוה⁷.

הלכתא למשיחא

ב. סדר התמיד

סדר עבודות התמידות⁸ בכל יום כך הוא⁹, סמוך לעלות השחר יבוא הממונה שעל הפייסות ויקיש על העזרה ופותחין לו, ומבלשין את כל העזרה, שהיו נכנסים בכל בוקר מבית המוקד לעזרה דרך פשפש קטן לחפש כל כלי שרת שבעזרה שיהיו כולן במקומן¹⁰.

ונחלקו לשתי כתות¹¹ ואבוקות של אור בידם אלו הולכים באכסדרה דרך המזרח ואלו הולכים באכסדרה דרך המערב הגיעו אלו ואלו למקום לשכת עושה חביתין ואלו ואלו אומרים הכל שלום.

⁴ דפי' משמיה דגמרא שכל הישיבה דרבנן דבי מדרשא למדו כן, ולמה להו לשנות שלא כהלכה הלא יכולים ללמוד כהלכה. והרמב"ם ודעימיה אפשר דסבירא להו כפירוש הערוך (ערך גמר ג') שפירש משמיה דגמרא לא אמרה משום חכם אלא בסתם. פרישה

⁵ לקומי הלכות יא:

⁶ בגמ' לפנינו לא גרסינן לתיבת "הוה", וכן הוא במור ובית יוסף (סימן מח). אבל ברוב ככל הסידורים ישנה לתיבת הוה. גם בעין יעקב (יומא שם) איתא אביי הוה וכו'. וכן הוא בנגיד ומצוה (דף י). ובשלמי צבור (דף סב ע"ד). ובמנחת אהרן (כלל י' סימן יט).

⁷ ילקוט יוסף השכמת הבוקר סימן א – מהלכות השכמת הבוקר סעיף לו משו"ת יביע אומר חלק ח' סימן יא אות ז. גם בשו"ת הלל אומר (או"ח סימן כב) כתב שאין בזה חשש. ע"ש מעמו. ועיין עוד בשו"ת ישיב יצחק חלק ג' (סימן ב').

⁸ הא דלא חשיב אביי בסדר המערכה נמי תרומת הדשן דהוי נמי תחלת העבודה של יום יש לומר מפנה שלפעמים מקדימין אותה מאשמורה הראשונה הלכך לא חשיב לה לפי שהיה הפסק גדול בינה ובין אלו שחושב כאן אבל כל אלו שחשב כאן היו רגילין לעשותן זה אחר זה. ועוד יש לומר תרומת הדשן עיקר מצותה רק בלילה אבל כל אלו אם רצה לעשותן ביום הרשות בידו. תוספות ד"ה אביי

⁹ רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ו הלכה א

¹⁰ ר"ב מדות א ז

¹¹ ספר סדר היום סדר עבודה

הַכְּתָא לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסַּכְתָּ יוֹמָא

מעמידין עושי חביתין לעשות החביתין¹², הוא מנחת כהן גדול אשר מקריב אותה בכל יום מחציתה בבקר ומחציתה בערב.

כל הכהנים ששם כבר טבלו קודם שיבוא הממונה ולבשו בגדי כהונה, ויבואו ויעמדו בלשכת הגזית, ויפסו פייס ראשון¹³ ויזכה כל אחד במלאכתו כמו שנתבאר לעיל דף כב. ומתחיל זה שזכה בתרומת הדישן ותורם כמבואר לעיל דף כג.¹⁴

ג. מערכה גדולה קודמת למערכה שניה של קטורת מערכה שניה של קטורת קודמת לסידור שני גזירי עצים

לאחר שתרגמו את הדישן מפייסין פייס שני וזוכין בו שלשה עשר על סדר עמידתו, כמבואר לעיל דף כה. מי שזכה בתרומת הדישן מסדר מערכה גדולה של אש לצד מזרח המזבח, שעליה יקטירו את כל קרבנות היום¹⁵, ומסדרים גזרים על גבי גזרים וריוח ביניהם וראשי הגזרים הפנימיים נוגעים באפר שבתפוח.

ואח"כ מסדר מערכה שניה של אש, שממנה חותין גחלים להכניס למזבח הפנימי שחרית וערבית להקטיר עליה קטורת תמיד פרס בשחרית ופרס בין הערבים, ובורר לה עצי תאנה יפים ומסדר מכנגד קרן מערבית דרומית משוכה מן הקרן כלפי צפון ארבעה אמות. ובה היו כמו חמשה סאין גחלים ובשבת כמו שמנה סאין. מפני שמקטירין עליה שני בזיכי לבונה של לחם הפנים

¹² משמע שרק אח"כ היה הפייס, ובמשנה דפ"א דתמיד אינו כן, והרמב"ם לשיטתו שהפייס היה בלשכת הגזית הוכרח לזה דהרי לשם באו אחר שעברו דרך מקום החביתין, וס"ל דסדר המשנה לאו דווקא, אבל ברפ"ו דסנהדרין אמרינן דסדר התמיד דווקא ע"ש, ואולי זהו לעניין עיקרי העבודות, וגם לא ביאר כל המבואר במשנה שהבאנו שלא חשש לכתוב רק עיקרי העבודות. ערוך השולחן העתיד הלכות תמידין ומוספין סימן קיב סעיף ב

¹³ המפרש בתמיד פ"א כתב שהפייס הראשון היה בבית המוקד כיון שהיו שם שעדיין לא ירדו לעזרה, ובשם היה נמי מקום מקודש לפייס

¹⁴ וקודם שיתרום תרומת הדישן טובל שנית ולובש בגדי כהונה פחותים מאותם של שמוש ואח"כ מקדש ידיו ורגליו מן הכיור קודם שיגע בכלי שרת ולוקח מחתה של כסף והיא נתונה במערכה של כבש במקצוע ועולה לראש המזבח ומפנה את הגחלי' הילך והילך וחיתה מן המאובלות הפנימיות ויורד למטה לארץ והופך פניו לצפון והולך למזרח הכבש כמו עשר אמות וצובר את הגחלים על הרצפה רחוק מן הכבש שלשה טפחים מקום שנותנים מוראת העוף. אחר שירד רצו אחיו הכהנים לקדש ידיהם ורגליהם ונוטלין המגריפות והצינורות ועולין לראש המזבח. וכל אברים ופדרים שלא נתאכלו כלילה מחזירים אותן לצדדי המזבח ואם אין הצדדין מחזיקין סודרין אותו בכבש כנגד הסובב ואח"כ גורפין הדישן ומעלין אותו ערימה על גבי המזבח והיא נקראת תפוח ולהראב"ד תפוח היא טבלה מרובעת כשנים ועשרים אמות של שנים ועשרים אמות בגובה אמה והוא המשלמת עשר אמות של המזבח ומהדישן של מזבח גורפין אותה בפסכתו והוא כלי נחושת מחזיק חמש עשרה סאין ומורידין אותו למטה וכל הרוצה להוציאו חוץ לעיר אל שפך הדישן מוציאו חוץ מבעל מום ומניחין אותו בנחת במקום שאין הרוח נושבת בחזקה.

¹⁵ פרישה שם ג

הַנִּכְתָּא לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בַּדֵּף הַיּוֹמִי

מסכת יומא

אח"כ מעלה שני גזירי עצים רבועים ארכן אמה ורחבן אמה מניחן על המערכה גדולה כדי להרבות האש.

ד. וסידור שני גזירי עצים קודם לדישון מזבח הפנימי

אחר סידור שני גזירי העצים נכנסין ללשכת הכלים ומוציאין כל כלי השרת הצריכין להן כל היום¹⁶, ומשקין את התמיד מים בכוס של זהב. והראשון שזכה בפיים השני זכה בשחיטתו של התמיד ומושכו לבית המטבחים, והולך עמו הכהן שזכה בקלת הדם, והולכין אחריו הכהנים שזכו להעלות האיברים ושוהין שם עד שפותחין שער ההיכל הגדול.

לדעת הרמב"ם הנזכר בשעת פתיחת השער שוחטין את התמיד, והשני שעמד אחרי הזוכה בפיס הוא שזכה בקבלת הדם ומקבל את דם התמיד.

ובעת ששוחטים את התמיד הזוכה השלישי והרביעי נכנסין להיכל, השלישי לדשן המזבח הפנימי¹⁷, והרביעי לדשן את המנורה. והמדשן את המזבח מדשנו בשעה שהשוחט שוחט את התמיד¹⁸. ולדעת הטור דישנו את המזבח הפנימי. אחרי גזירי העצים לפני הטבת חמש הנרות ושחטת התמיד לאחר הטבת חמש הנרות.

ולדעת הטור מיד אחרי פתיחת השער הזוכה השלישי והרביעי נכנסו להיכל ומדשן השלישי את המזבח הפנימי, אך אין שוחטים את התמיד עד לאחר הטבת הנרות.

ה. ודישון מזבח הפנימי קודם להטבת חמש נרות ... קודם לדם התמיד

לדעת הטור הנזכר הכהן הרביעי שבהיכל מדשן את המנורה ומטיב את הנרות. שכל נר שכבה מסיר הפתילה והשמן שבתוכו ומקנהו ונותן לתוך כלי שהכנים בידו וכוז שמו. ומשים פתילות אחרות לתוכן. ושמן חצי לוג לכל נר. ו"א שמדליקן זה מזה בלא אמצעי שמושך הפתילה עד שמדליקה ומחזירה למקומה. וכל הפתילות שאסור להדליק בהן בשבת אסור להדליק בהם במקדש. וי"א שאין הדלקת נרות בבקר אלא מתקן הנרות הדולקות ומטיבן שידליקו היטב. והכבוי מתקנו שיהא מוכן להדלקת הערב.

¹⁶ ובמשנה דתמיד פ"ג (מ"ד) תנן: נכנסו ללשכת הכלים והוציאו משם תשעים ושלושה כלי כסף וכלי זהב.
¹⁷ וכיצד עושה נוטל כלי זהב מחזיק קביים וחצי ומני שמו. מניחו בארץ וחופן בידו האפר והפחם שעל גבי המזבח ונותנו לתוכו. ואח"כ מכבד את השאר לתוכו ומניחו שם ויוצא.
¹⁸ דכיון דזריקת הדם היתה קודם התחלת הנרות ובאמצע הנרות הקטירו הקטרת וממילא שהיה צריך לדשנו מקודם, ולכן היתה ממש בעת השחיטה כדי שתיכף אחר הזריקה ידליק החמש נרות ויקטיר הקטרת. ערוך השולחן העתיד שם סעיף ו

הַנִּכְתָּא לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מִסַּכְתָּ יוֹמָא

ואח"כ שוחטין את התמיד¹⁹, והשני שעמד אחרי הזוכה בפis הוא שזכה בקבלת הדם ומקבל את דם התמיד.

ואח"כ זה שקבל את הדם זורקו שתי זריקות באלכסון מחצי המזבח ולמטה כדין עולת הבהמה. שתי מתנות שהן ד' בקרן מזרחית צפונית ובקרן מערבית דרומית. ושירי הדם היה שופך על יסוד הדרומי.

ולדעת הרמב"ם הנזכר אחר דישון המזבח זריקת הדם. ואחר שזורקין את הדם מטיב זה שבהיכל חמש נרות ויוצא הוא עם מי שרישן את המזבח מההיכל.

הכהנים שהלכו עם שוחט התמיד בבית המטבחים מפשיטין העולה ומנתחין אותה. לפי הסדר הנזכר, ונוטל הקרבים ונותנן לאחר והולך ומדיחן במים אבל לא ביין ולא בשאר משקין וכל המימות כשרין.

והכהן החמישי שבפיים עד העשירי מעלים את האברים לכבש כנזכר הי"א מעלה סלת הנסכים. הי"ב מעלה החביתין. הי"ג מעלה היין לנסכים וכל אלה נותנים האברים מחצי כבש ולמטה לצד מערב, מולחים האברים שם בכבש וזורקין מלח על גבי הכבש ואפילו בשבת כדי שלא יחליקו.

אחר שעלו האברים לכבש מתכנסין הכהנים כלם ללשכת הגזית והממונה אומר להם ברכו ברכה אחת ופותחין אהבת עולם וקורין עשרת הדברות וק"ש²⁰ ואמת ויציב ורצה ושים שלום²¹. ובשבת מוסיפין ברכה אחת משמר היוצא למשמר הנכנס²².

אחר כך מפוסין פייס שלישי, ואומר הממונה לכל הבית אב מי שלא זכה בקטרת כל ימיו יבא ויפס, אח"כ מפוסין פייס רביעי חדשים עם ישנים מי מעלה אברים מן הכבש למזבח.

ו. ודם התמיד קודם להטבת שתי נרות והטבת שתי נרות קודם לקטורת

¹⁹ וכ"כ התוס' ז"ל ביומא פ"ק (דף י"ד) לח"מ פ"ו מתמידין ה"א

²⁰ ואף על פי שהוא עדיין קודם הנץ מ"מ לית לן בה. והכי תניא ביומא (לז): הקורא את שמע שחרית עם אנשי משמר ואנשי מעמד לא יצא ידי חובתו מפני שאנשי משמר מקדימין, שמפני שהעבודה מוטלת עליהם חיישינן שמא תמשך העבודה וימנעו מלקרות (רש"י), ואנשי מעמד מאחרין לקרות עד כלות עבודת התמיד (שם). ועיקרי העבודות מתחילין מהקטרת האימורין והאיברים, ולכן כשסידרו האיברים על כבש המזבח הולכין לק"ש ולתפלה. ערוך השולחן העתיד סעיף ט

²¹ זהו לדעת הרמב"ם אך דעת רש"י שאחר רצה אומרים ברכת כהנים, וקורין הפסוקים של ברכת כהנים בלא נשיאות כפים דנשיאת כפים היא אח"כ על הדוכן בגמר עבודת התמיד (רע"ב רפ"ה דתמיד)

²² וזו היא "מי ששכן את שמו בבית הזה הוא ישכן ביניכם אהבה ואחוה שלום וריעות"

הַנִּתָּא לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בִּדְף הַיּוֹמִי

מַסַּכְתָּ יוֹמָא

לדעת הטור שהטבת חמש הנרות קודם זריקת הדם, אחר זריקת הדם והעלאת אברים לכבש נכנס מי שזכה בדישון המנורה ומטיב ב' נרות המזרחיות.

ואחר כך מי שזכה בקטרת נטל כלי של קטורת גדוש. וכסוי היה לו ובזך היה שמו ונותנו מלא לתוך כף אחר ומכסה הכף בבגד קטן ואוחזו בידו. ונכנס עמו אחר הסמוך לו בפיים. ולוקח מחתה של אש של כסף ועולה בה לראש המזבח ופינה את הגחלים הילך והילך. וחיתה מן הגחלים המאכלות במערכה שניה. ויורד ומערן לתוך מחתה של זהב ואם נתפזרו מן הגחלים בקב או פחות²³. מכבדן לאמת המים העוברת בעזרה²⁴.

ומקדים והולך לפניהם להיכל הכהן שדישן את המזבח ונוטל הטני שהניח שם ומשתחוה ויוצא.

זה שבירו המחתה צובר את הגחלים על גבי המזבח ומרדדן בשולי המחתה ומשתחוה ויוצא וזו שבירו הכף נוטל הבזך מתוך הכף. ונותנו לאוהבו או קרובו ורואה אם נתפזר מן הקטרת מעט בכף. אוהבו או קרובו נותנו לתוך חפניו עם הקטרת שבבזך ומשתחוה ויוצא. ואומר למקטיר הזהר שלא תתחיל מלפניך שלא תכוה. משליך הקטרת על האש בנחת כמי שמרקד ולא היה המקטיר מקטיר עד שאומר לו הממונה הקטר, ואם היה כ"ג א"ל אישי כ"ג הקטר ומקטיר ומשתחוה ויוצא.

ולדעת הרמב"ם הנזכר שדם התמיד קודם להטבת חמש הנרות, אחר הטבת חמש הנרות והעלאת אברים לכבש מקטיר את הקטורת להפסיק בין הטבה זו להטבת שתי נרות.

ולאחר הקטרת הקטורת מטיב את שתי הנרות. ונוטל הכוז שהניח שם ומשתחוה ויוצא

ז. וקטורת קודם לאברים ואברים למנחה ומנחה לחביתין וחביתין לנסכין

אחר כך עומדים המקטיר והמרשן על מעלות האולם עם אחיו הכהנים, וכשהגיעו לבין האולם ולמזבח נטל אחד מן המגרפה וזרקא שם, והיה לה קול גדול וכל כהן השומע את קולה יודע שאחיו הכהנים נכנסין להשתחוות,

²³ ואם נתפזרו יותר מקב חוזר וחיתה.

²⁴ ובשבת כופה עליהן פסכתו והוא כלי גדול של נחושת

הַנִּכְתָּא לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדִף הַיּוֹמִי

מסכת יומא

והוא רץ ובא, וכן בן לוי יודע שאחיו הלויים נכנסין לדבר בשיר והוא רץ ובא, וראש המעמד היה מעמיד הטמאים בשער המזרח שידעו הכל שעדיין לא הביאו כפרתן,

אח"כ מעלין האברים מן הכבש למזבח מי שזכה בהן אח"כ מתחילין אלו שעל מעלות האולם ומברכין ברכת כהנים ברכה א' בשם המפורש והוא שם בן ד' ככתבו ומשמות שמעון הצדיק פסקו מלהזכיר.

ואחר גמר הג' פסוקים עונים כל העם ברוך ה' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם. ומגביהין ידיהם למעלה מראשיהם, חוץ מכ"ג שאינו מגביה ידיו למעלה מן העיץ משום קדושת ה' החקוק בו.

ואחר כך מעלין סלת הנסכים, ואחר הסלת מקטיר החביתין, ואחר החביתין מעלין את היין לניסוך ג' לוגין לכבש וד' לאיל וו' לפר ואין נותנין אותו על האש אלא מגביה ידו על הספל שהי' בקרן מערבי' דרומית. והיה לו נקב מלמטה ויוצק עליו. ומשם יורד לשיתין והוא מקום עמוק עמוק תחת המזבח. ולהרמב"ם זלה"ה היה יוצק חוץ מן המזבח למעלה מחצי המזבח על יסוד מערבית דרומית ומשם יורד לשיתין.

וכשהיו נותנין היין למנסך ב' כהנים עומדים על שלחן החלבים. וב' חצוצרות בידם והסגן עומד בקרן מערבית דרומית של מזבח. והסודרין בידו כדי להניף בהם כשמנסך. והם תקעו והריעו ותקעו ובאו ועמדו אצל ממונה על העלצל. והוא המעמיד המשוררים על כלי השיר א' בימינו וא' בשמאלו.

ח. ונסכיין למוספין ומוספין לבזיכין ובזיכין לתמיד של בין הערבים

בשבת מקטירין ב' בזיכי לבונה בזמן המוסף קודם ניסוך היין של מוספין. וביום א' של פסח ויום עצרת וח' ימים של חג גומריין את ההלל בג' פרקים. כמבואר להלן דף לד.

ט. עליה השלם כל הקרבנות כולן

גבר נתבאר בפסחים דף נח. שאין שוחטין²⁵ אחר²⁶ תמיד של בין הערבים, שנאמר והקטיר עליה חלבי השלמים עליה השלם כל הקרבנות כולם ע"ש,

²⁵ רמב"ם שם ווערוה"ש העתיד שם יב – טו

²⁶ יש שיטה בתוס' מנחות כו: דקרא דשל בין הערבים: והקטיר עליה חלבי השלמים, דמיירי רק בהקטרה אין האיסור רק אחר הקטרת התמיד, אבל קודם ההקטרה מותר להקריב כל הקרבנות אפילו אחר שחיתת וזריקת התמיד של בין הערבים.

הלכתא למעשה ולמשיחא בדף היומי

מסכת יומא

כלומר על תמיד של שחר ולא על תמיד של בין הערבים, והוא לאו הבא מכלל עשה דהוי עשה. ואם שחט לאחר תמיד של בין הערבים אין הקרבן נפסל. וי"א²⁷ שהקרבן פסול מדרבנן

אך מכל מקום לכו"ע אם הוא מקרבנות הנאכלים כחטאת ואשם ושלמים אינו נאכל, אלא תעובר צורתו ויוצא לבית השריפה מפני שלא נעשה כדין²⁸.

אף על פי שאין שוחטין אחר תמיד של בין הערבים, אבל מקטירין כל דבר הראוי להקטרה כל היום, כגון קומצי מנחות שנקמצו קודם זריקת דם התמיד או מנחת כהן וכהן משוח שנתקדשו בכלי קודם זריקת דם התמיד, וי"א שמותר אפילו לקמוץ לאחר הקרבת קרבן התמיד, אבל בלילה אסור להקטיר²⁹.

ומקטירין איברי עולות ואימורי שאר הקרבנות אם נזרק דמן קודם תמיד של בין הערבים³⁰, וי"א³¹ אפילו אם נשחטו בדיעבד לאחר תמיד של בין הערבים, אפילו בלילה עד חצי הלילה, וי"א³² כל הלילה, ואיברין ואימורין שלא נתאכלו בין מן התמיד בין משאר הקרבנות מהפכין בהן כל הלילה עד הבוקר, שנאמר כל הלילה עד הבוקר. ועיין להלן דף נט. יבואר שיש קרבנות נוספים בקרבים לאחר תמיד של בין הערבים.

הלכה למעשה

י. אין מעבירין על המצות

"מצוה הבאה לידך אל תחמיצנה" מצוה³³ שתבוא לידו תחלה, יעשנה. ולא ידחה את עשייתה מפני מצוה אחרת שרוצה עכשיו לעשות, וכל שכן שלא יניחנה לגמרי כדי לעשות אחרת. וכן אסור להחמיצה ולדחות את עשיית המצוה לאחר מכן אפילו אם אינו בגלל מצוה אחרת. וזה שאמרו "אל תחמיצנה", לזמנה³⁴.

²⁷ לקומי הלכות תמיד נשחט ב. ובזבח תודה ובתורת הקדשים שם

²⁸ ויש שיטה לרבותינו בעלי התוס' ביומא (כט.) ובפסחים (נח:) וכן במנחות דאע"ג דמן התורה אין זה פסול בדיעבד מ"מ מדרבנן הקרבן פסול, אך התוס' עצמם ביומא שם לא ניהא להו בכך וכתבו דיותר נוח לומר דאפסול בשר קאי ולאכילה וכמ"ש. ערוה"ש שם.

²⁹ ליקומי הלכות ג. ובתורת הקדשים אות ו

³⁰ ליקומי הלכות ב. בתורת הקדשים אות ב

³¹ ערוה"ש העתיד הנז'

³² רש"י ור"ב על המשנה ריש ברכות

³³ חיי אדם גלל סח

³⁴ והוא איסור מן התורה, שנאמר (שמות י"ב י"ז) ושמרתם את המצות, קרי ביה "המצות" בחירק, שלא תחמץ ותיישן (כן כתבו תוס' ביומא ל"ג בהדיא ועי' מש"כ המ"א ס"ס קמ"ז, והרדב"ז בתשובתו ח"א סי' תקכ"ט כתב שהוא דרבנן, ונעלם ממנו דברי תוס' שם, וכ"כ תוס' בזבחים נ"א).

הַנִּתְּנָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מִסַּכְתָּ יוֹמָא

אפילו אם לא נטל עדיין המצוה הראשונה בידו ממש אלא שהיא סמוכה אליו יותר ממצוה אחרת אסור לעבור ממנה וליקח האחרת כגון תפילין המונחות בסמוך אליו והטלית רחוקה ממנו לא יעביר על התפילין³⁵.

דין זה נאמר רק כשרוצה לקיים ב' מצות, כגון שרוצה להניח טלית ותפילין איזה שיפגע תחלה צריך לעשות, משום שאין מעבירין על המצוות. אבל אם אין לו פנאי לקיים שניהם רק אחת מהם, לא שייך בזה אין מעבירין, אלא אדרבה מקיימים אנו את המצוה החמורה, כגון ציצית ותפילין, תפילין חמורה שהיא קדושה ביותר וגם חובת הגוף, וכן כל כיוצא בזה.

וכן אם אינו רוצה בעת לקיים שניהם ואחת תדירה ואחת שאינה תדירה יעשה את התדיר, על פי הכלל שתדיר עדיף.

וכן אם מצוה אחת עוברת ומצוה השניה אינה עוברת, יעשה העוברת³⁶

אם יש לפניו מצוה דאורייתא לעשות היום, שאם יעשנה היום לא יוכל למחר לעשות מצוה דאורייתא אחרת שהיא חמורה מזו, מצוה של מחר החמורה עדיף. ולכן חייל שעריך לילך לצאת לשמירה בערב יום כפור וכיוצא בו ואם יעשה כן לא יוכל להניח תפילין באותו יום, ולעומת זה יכול למחר ביום הכיפורים להתענות, אין אומרים אין מעבירין על המצות, אלא ייצא לשמירה היום כדי שיוכל להתענות למחר מכיון שתענית יום הכפורים יש בה לאו ועשה ואיסור כרת וחמורה היא מתפילין, ויש חולקים³⁷.

וכן אם קרוב לסוף זמן ק"ש ויודע שאם יקרא ק"ש לא יוכל להניח תפילין אין אומרים יניח תפילין אלא יקרא ק"ש אפילו אם יפסיד בגלל זה הנחת תפילין³⁸.

דין זה שאין מעבירין וכו', אינו אלא במצוה שעוסק בה. אבל במצוה שאינו עוסק בה בגופו אלא אחרים עוסקים בה ואף על פי כן היא מצוה משום ברב עם כו', מותר להניח מצוה זו ולילך במקום אחר לראות, שהרי גם שם יעשה מצוה³⁹ ולכן מותר לאדם להניח חתונה אחת וללכת לאחרת ואין אומרים אין מעבירין וכו'.

³⁵ מ"ב סי' כה ס"ק ד

³⁶ וכן מוכח בקדושין כ"ט ע"ב לפדות בנו ולעלות ברגל, רי"א יעלה כו' שזו מצוה עוברת, וחכ"א יפדה, שנא' [שמות ל"ד כ'] בכור בניך תפדה, וכ"כ רמב"ם בפ"א מהל' בכורים הל' ד', ואם כן דוקא התם דכתיב קרא, אבל בשאר מצות מודים חכמים, וכן כתב המ"א בס"י תרנ"ו.

³⁷ עיין פמ"ג א"א ס"ק ט' דאפי' מצווה קלה בשעתה אין מעבירין עליה מפני חמורה שתהיה למחר ודוקא בזמן מועט יום או יומים, בזה לא שייך שמא ימות. אבל באיזה ימים, צריך עיון, דאפשר דחיישינן שמא ימות. וכן כתב מ"א ריש סי' כ"ה ראייה מילקוט, דאפילו מליל שבת עד מוצאי שבת לא משהינן.

³⁹ [כן הוא להדיא ביומא ע' דאמרין הרואה פר ושעיר הנשרפין אינו רואה כהן גדול כשהוא קורא לא מפני שאינו רשאי כו'. ופריך פשיטא, ומשני דה"א משום דר"ל אין מעבירין כו' ומאי מצוה ברוב עם כו' קמ"ל פרש"י כיון שהוא אינו עוסק בה]

התנתא למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת יומא

י"א שאם ימתין יום או יומים⁴⁰ בעשיית המצוה ויכול לעשותה מן המובחר עדיף לעשותה מן המובחר⁴¹ אם אין חשש שתיבטל המצוה שאף על גב שכלל בידיו "דשהוי מצוה לא משהינן כדאמר מצוה שבאה לידך אל תחמיצנה", כלומר שכשיש בידך מצוה לעשות אל תמתין לזמן מאוחר יותר כדי לקיימה אלא קיים אותה מיד. זהו דוקא כשיכול לעשות המצוה עכשיו כמו שיעשה לאחר זמן. אבל אם אינו יכול לעשות עכשיו כמו למחר כגון שאם ימתין יעשה מן המובחר, מוטב שימתין יום או יומים כדי לעשות מן המובחר⁴². () וי"א שאעפ"כ לא ימתין אלא יעשה מיד אפי' שאינו מן המובחר⁴³.

⁴⁰ זהו ל' החיי"א שם וזה לשיטתו בנשמ"א שם אבל מתרוה"ד (סי' ל"ה) גופא משמע דאפי' עד י' ימים משהיין ולא חיישי' שמא ימות

⁴¹ בחיי"א דייק זה משו"ע או"ח סי' תכ"ו סעי' ב' דאין מברכין על הירח אלא במוצאי שבת כשהוא מבושם ובגדיו נאים משמע דמשום מובחר דבגדים נאים דוחים ורזיין והמקור ממס' סופרים (לפי גירסתנו) כמש"כ בב"י שם

וברמ"א שם פסק ודוקא אם ליל מוצאי שבת הוא קודם י' בחדש. אבל אם הוא אח"כ, אין ממתניין עד מוצאי שבת שמא יהיו ב' לילות או ג' או ד' עננים ולא יראו הלבנה ויעבור הזמן ומקורו מתרוה"ד סי' ל"ה דהביא ראייה מפ' החולין (ל"ט א') דאין משהיין מצות יבום כדי שהאח הגדול שבמדה"י יחלוץ או ייבם למ"ד גדול עדיף או לאח הקטן למ"ד קטן עדיף אע"ג דהווא מצוה מן המובחר ומדנקטה הגמ' התם "עד שיבוא ממדינת הים" ובקטן "עד שיגדיל" משמע דבאותה מדינה משהיין לצורך מצוה מן המובחר והטעם ע"כ דבאותה מדינה ליכא למיחש לביטול המצוה ולהכי כדי לקיים מן המובחר משהיין המצוה אבל במדה"י שיש לחוש שלא יבוא לעולם ובקטן שעד שיגדיל שמא ימות ויש חשש שתיבטל המצוה בזה אין משהיין לעשותה מן המובחר אבל בעבודת הגרשוני סי' י"ב דחה ראייתו דהפוסקים באהע"ז סי' קס"א גבי דין זה דיבום לא הזכירו ממדה"י וא"כ משמע דאף באותה מדינה אין משהיין דאין משהיין כדי לקיים מצוה מן המובחר וכן בקטן עד שיגדיל שייך אף ביש לו רק יום אחד להגדיל ואעפ"כ אין תולין אמנם עיי"ש בב"ח דביאר דהטור שלא הזכיר מדה"י אלא כתב מדינה אחרת דרצה לתת שיעור ומידה דמדה"י משמע דוקא מקום רחוק מאד ולא נמצא גבול לריחוק הזה לכן נתן גבול מדינה אחרת דהיינו שחלוקים הם בלשונם אבל באותה מדינה משהיין לגדול ולפ"ז אין ראייה נגד התרוה"ד במה שלא הזכירו הפוסקים מדה"י אמנם מהנמקי' משמע (מובא בב"ח שם) דאפי' בחשש ביטול מצוה היינו משהיין כדי לעשותה מן המובחר דכתב הטעם דאין ממתניין לגדול שיבוא ממדה"י "דשהוי מצוה לא משהינן ולא נענן אותה" משמע דבלא עיגונא היינו משהיין וכן עיין שו"ת פנ"י הנ"ל הע' ב' דמשמע נמי הכי ועיין בשב"י ח"א סי' ל"ד דדחה ראיית התרוה"ד מיבמות אבל הסכים לדינא מסברא ועיין בשע"ת סי' תרנ"א ס"ק ח' דכתב בשם השב"י ח"א סי' ל"ד דאם משהיין לעשות מצוה מן המובחר "זה ג"כ ורזי ועומד הוא לעשות מצוה מן המובחר ומחשבתו הטובה מצטרף למעשה" ולפי מש"כ לעיל הע' ב' בשם המאירי ערכין מבואר ד"ז היטב דודאי אינו דרך פירוק עול מה שמשהיין לעשותה מן המובחר כל שאין חשש שתיבטל המצוה ויבואר עוד לקמן

⁴² תרוה"ד סי' ל"ה

⁴³ כ"מ מספר חסידים סי' תתע"ח וז"ל "לא יעכב אדם את המצוה בעבור זה שאמרה תורה "זה אלי ואנוהו" התנאה לפניו במצות וכו' שלא יאמר אדם כיון שיש לי טלית לקנות אמתין עד שיבוא לידי טלית יפה מאד אלא יקנה מיד טלית אע"פ שאינו יפה כ"כ וכן עיר שאין בה ס"ת ויש שם סופר וכו' אבל אינו יודע לכתוב כ"כ יפה כמו סופר אחר שלא יבוא כל כך בקרוב זמן מוטב שיכתוב אותו המצוי מיד אע"פ שאינו כותב יפה כי ע"ז נאמר "חשתי ולא התמהתי לשמור מצותיך" וכן שם סוסי' רנ"ה וכן בס' ג"ט (ושם משמע דהוא מדין מצוה הבאה לידך וכו' וכמ"נ דהוא משום דחייש למיתה ונ"מ ליכול לעשותה באותו היום מן המובחר דודאי לזה לא חייש למיתה ואין משום מצוה הבאה וכו' עיין אבנ"ז ת"כ ב' ואכמ"ל) וכ"מ מב"ש אהע"ז סי' קס"א ס"ק י' שהביא ממהר"י מיניץ דכפה הקטן ליבם אע"ג דהגדול היה בעיר אחרת רחוקה רק ס' מיל דאין משהיין המצוה ואע"ג דהבא ליכא למיחש דתיעקר המצוה דהא אינו במדינה אחרת (אמנם בחת"ס אהע"ז ח"ב סי' פ"א דחה זה דאפי' דברחוק ס' מילין חיש' שמא ימות היבם עד שישאלוהו אם רוצה ליבם או לאו ותיבטל המצוה ובמקום חיש' שמא תיבטל המצוה ודאי לא משהינן וכתרוה"ד הנ"ל וקצת צ"ע דהא התרוה"ד לא חש שמא ימות ביומן קצר עכ"פ ז' ימים דהא משהינן עד י' בחודש משום מצוה מן המובחר ולא חיש' שמא ימות ותיבטל המצוה וצ"ע) וכ"מ במג"א סי' כ"ה ס"ק ב' דביש לו תפילין מזומנים בידו לא ישהה עד שיביאו טלית אלא יניחם מיד דשהוי מצוה לא משהינן אע"ג דכשיביאו טלית יעשה מן המובחר דטלית קודם משום תדיר וראיתו מפ'

הַלְכַתָּא לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדִף הַיּוֹמִי

מסכת יומא

דף לג:

יא. שֶׁלַחן בַּצֶּפוֹן ... וּמִנּוֹרָה בְּדֶרוֹם ... מִזְבֵּחַ מְמוּצָע וְעוֹמֵד בְּאַמְצָע

עוֹשִׂין בַּמִּקְדָּשׁ כָּלִים וּמִמַּתוֹכֶם מִזְבֵּחַ לַקְטוֹרֶת וּמִנּוֹרָה וְשׁוֹלְחָן וְשִׁלְשֶׁתָּן בְּתוֹךְ
הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים.

הַמִּנּוֹרָה בְּדֶרוֹם⁴⁴ מִשְׁמָאל הַנִּכְנָס וְשׁוֹלְחָן בַּצֶּפוֹן מִיָּמִין שְׁעָלָיו לֶחֶם הַפָּנִים,
וְשְׁנֵיהֶם בְּצֶד הַקְּרוֹב לַקֹּדֶשׁ הַקִּדְשִׁים וּמִזְבֵּחַ הַקְטוֹרֶת מִשּׁוֹךְ מִבֵּין שְׁנֵיהֶם כְּלָפִי
חוּץ.

יב. עֲבוּרֵי דְרֵעָא אֲטוּטְפָתָא אֲסוּר הֵיכִי עֲבִיד מִדְרֵעָא לְטוּטְפָתָא

יִמְשֵׁמֶשׁ בִּשְׁל יָד תַּחֲלָה⁴⁵, שֶׁהִיא סְמוּכָה לוֹ לְמִשְׁמָשׁוֹ וְאִין מִעֲבִירִין עַל
הַמִּצּוֹת, וְאַחֵר כֵּךְ בִּשְׁל רֹאשׁ, וְעוֹד שֶׁהָרִי נֹאמֵר וּקְשָׁרְתָם לְאוֹת עַל יָדָךְ, וְאַחֵר
כֵּךְ וְהָיוּ לְטוּטְפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ.

טוֹב שִׁיחִיהָ הַכֹּלִי שִׁמְשִׁים בּוֹ תְּפִילִין עַר⁴⁶, בְּאוֹפֶן שְׁאִינוֹ יִכּוֹל לְהַנִּיחַ הַתְּפִילִין רַק זֶה עַל גֵּב זֶה,
דְּאִיכָא לְמִיחָשׁ שְׁמָא תְּבוּא תְּפִילִין שֶׁל רֹאשׁ לִידּוֹ קוֹדֵם לְתְּפִילִין שֶׁל יָד וְאִזְ עָרִיךְ לְהַעֲבִיר עַל
הַמִּצּוֹת, לְהַסִּירָם מִידּוֹ, וְלְהַנִּיחַ שֶׁל יָד תַּחֲלִילָה, וְזֶהוּ אִיסוּר הֵיכָא דְּאַפְשָׁר לְשַׁמּוֹר מִמֶּנּוּ.

וְהַמְנַהֵג הַפְּשׁוּט⁴⁷ לְהַנִּיחַ בְּכִס הַתְּפִילִין אֶת ה'שֶׁל יָד' בְּצֶד שְׁמָאל וְאֶת ה'שֶׁל רֹאשׁ' בְּצֶד יָמִין.

הַחוּלִין הַנִּלְוִי וְהַבִּיא רֹאיהָ גַם מִמִּנְחֹת ע"ב א' דְּחִבִּיבָה מִצּוּה בְּשַׁעֲתָהּ וְעִי"ש בְּמַחֲה"ש דְּפִי דְּרֹאִיתוֹ מֵהָא
דְּמִקְרִיבִין אֲבָרִים וּפְדָרִים שֶׁל תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִיִּים בְּשַׁבָּת אֵע"ג דְּמִצְוָתוֹ כֹּל הַלֵּילָה דְּחִבִּיבָה מִצּוּה בְּשַׁעֲתָהּ
וְאֵע"ג דּוּדָאִי עֲדִיף שֶׁלֹּא לְחַלֵּל שַׁבָּת עֲלֵיהֶם אִמְנָם בְּשַׁד"ח כָּלִילִים מַע' ז' כָּלִל א' דְּחָה דְּאַפ' דְּהַמ"א אִיירִי בְּכַה"ג
דָּאִם יִמְתִּין לְתְּפִילִין תִּיבְטֵל הַמִּצּוּה וְכִנּוּן שִׁיעֲבוֹר הַזֶּמֶן דְּק"ש דְּנִחָשׁב מִצּוּה נִפְסַדְתָּ שֶׁלֹּא יִקְרָא ק"ש בְּתְּפִילִין
וְעִי"ל הָעֵרָה י"ב

⁴⁴ רַמְבַּ"ם הַלְכוֹת בֵּית הַבְּחִירָה פֶּרֶק א' הַלָּכָה ז', וְעִיין שו"ת בַּצֵּל הַחֲכָמָה חֶלֶק ב' סִימָן נ' בְּעַמּוּדֵי בֹזֶה לֹא אוֹכֵל
לְהַתְּאַפֵּק מִלְּהַעֲלוֹת בְּכַתֵּב מִילְתָּא דְּתַמִּיחָא לִי טוֹבָא בְּהַךְ עֲנִינָא, וְהוּא מֵה שְׁרָאִיתִי בְּס' אֲרָחוֹת חַיִּים לְרַבִּינוֹ
מִהַר"א הַכֹּהֵן מְלוֹנִיל (הַל' הַנּוֹכַח אוֹת ג') שֶׁכ' ... דּוּמִיא דְּמִקְדָּשׁ שֶׁהִיתָה מִנּוֹרָה בִּימִין בְּדֶרוֹם כּו' עכ"ל. וְכַעֲיִן זֶה
רֹאִיתִי גַם בְּהַנְּהוּת סְמ"ק לְרַבִּינוֹ פְּרִיץ (מִצּוּה ר"פ אוֹת ב') דּוּמִיא דְּמִנּוֹרָה דְּמִקְדָּשׁ שֶׁהִיתָה בִּימִין עכ"ל. הָרִי
שְׁנֵי נְבִיאִים מִתְּנַבְּאִים בְּסַנְגוֹן אֶחָד, דְּבַמִּקְדָּשׁ הִיתָה הַמִּנּוֹרָה בִּימִין הַנִּכְנָס דּוּמִיא דְּמִנּוֹרָה דְּמִיירָא בִּי, וְזוֹ פְּלִיאָה
עֲצוּמָה, שֶׁהָרִי אֲדַרְבֵּה בַּמִּקְדָּשׁ הִיתָה הַמִּנּוֹרָה בְּדֶרוֹם מִשְׁמָאל הַנִּכְנָס וְלֹא מִיָּמִין הַנִּכְנָס וְצַע"ג. – וְה' יֵאִיר עֵינֵי
לְהַבִּין דְּבָרֵי רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים רִאשׁוֹנִים כְּמֵלָאכִים.

⁴⁵ שו"ע ונו"כ כה א

⁴⁶ ה"ח וט"ז ס"י כה, יוסף אומ"ן חלק א דיני תפילין סימן רנד, מ"ב כה, ז

⁴⁷ ערוה"ש ס"י כה יט, וכת, ח

הלכתא למעשה ולמשיחא בדף היומי

מסכת יומא